

Regionalisering energiebeleid: kansen en bedreigingen
voor gezinnen met lage inkomens

Actualiteitsnota – februari 2012

1 De context: het Vlinderakkoord

De zesde staatshervorming – verankerd in het zogenaamde Vlinderakkoord – zal een sterke impact hebben op de beleidsdomeinen Wonen en Energie. Op langere termijn krijgt de Vlaamse overheid een aantal structurele hefboomen in handen die haar in staat stellen een coherent beleid uit te tekenen: denk daarbij maar aan de huurwetgeving of aan de federale middelen inzake woonfiscaliteit die overgeheveld worden naar de gewesten. Op kortere termijn plaatst de staatshervorming de Vlaamse overheid dan weer voor enkele bijzonder grote uitdagingen: zo worden de gewesten weliswaar autonoom bevoegd voor energiebesparing, maar hevelt de federale overheid de middelen die zij hieraan besteedde (voornamelijk via fiscale aftrek van energiebesparende investeringen) niet aan hen over.¹

Een saneringsoperatie van een grote omvang is dat: alles samen betreft het een budget van 333,2 miljoen euro, waarvan de federale overheid dit jaar enkel nog 80 miljoen euro voorziet voor de fiscale aftrek van dakisolatie (weliswaar in een afbouwscenario: dit jaar al daalt deze fiscale aftrek van 40% naar 30% met een verdere afbouw in het vooruitzicht). Ruim 250 miljoen euro aan federale middelen zullen met andere woorden dit jaar niet langer besteed worden aan de fiscale aftrek van energiebesparende investeringen (installatie van zonneboilers, zonnepanelen, warmtepompen, dubbele beglazing, thermostatische kranen en zuinige verwarmingsketels). Ervan uitgaande dat 60% van deze middelen ten goede kwam aan inwoners van het Vlaamse gewest, betekent dit dat de Vlaamse overheid ca. 150 miljoen euro uit eigen middelen zou moeten voorzien om een gelijkwaardig pakket van financiële stimuli te behouden.²

2 Onzekerheid troef

Dat het allesbehalve vanzelfsprekend is om uitgerekend in deze fase van overheidssaneringen dit pakket van financiële stimuli voor energiebesparende investeringen op peil te houden, konden we in de weken volgend op de federale begrotingsopmaak voor 2012 afleiden uit diverse verklaringen van o.a. Vlaams minister-president Kris Peeters en Vlaams minister van Wonen en Energie Freya Van den Bossche.

Deze verklaringen boezemen de vele opbouwwerkers die op het terrein actief zijn rond energiegearmoede en woonkwaliteit, weinig vertrouwen in. Wel integendeel:

- ✓ De onzekerheid op het terrein is groot. Uit persverklaringen leiden we af dat de Vlaamse regering achter de schermen in allerijl aan een budgettair realistische beleidsvisie sleutelt. Maar **stakeholders worden hierbij niet betrokken, althans geen stakeholders uit het sociale werkveld**. De vrees leeft dat de Vlaamse regering weldra zal uitpakken met hervormingen die niet getoetst zijn aan de noden en verwachtingen van gezinnen met lage inkomens, noch aan de sociale organisaties die zich mee om hen bekommeren. **Voor fundamentele hervormingen en budgettaire ingrepen als deze achten we dat weinig gepast.**
- ✓ Voor honderdduizenden gezinnen die leven onder de armoedegrens vormen overheidstimuli voor energiebesparende investeringen een **bittere noodzaak**. Nu al slagen meer dan 100.000 Vlaamse gezinnen er niet meer in om de elektriciteits- en/of gasfacturen van hun commerciële leverancier te betalen en zijn ze aangewezen op een sociaal vangnet met vele mazen.

¹ Een uitzondering zou het Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE) kunnen zijn: wellicht zal de aansturing ervan in de toekomst door de gewesten gebeuren, het lijkt weinig denkbaar dat de federale overheid beslag zou leggen op de middelen van het FRGE.

² Ter vergelijking: in 2011 voorzag de Vlaamse overheid 108 miljoen euro voor de Vlaamse renovatiepremie, binnen het beleidsdomein Wonen nochtans de belangrijkste overheidsimpuls voor de private woningmarkt.

Naast de almaar stijgende energieprijzen vormt zeker ook het grote gebrek aan structurele woonkwaliteit aan de onderkant van de Vlaamse woonmarkt hiervan de oorzaak: vanaf de lagere middenklasse stoken gezinnen zich letterlijk en figuurlijk arm.

- ✓ Op het vlak van energiebesparende investeringen kampen deze lagere inkomensgroepen sowieso al met moeilijk overbrugbare informatieve, administratieve, technische, praktische en sociale drempels. Zelfs goedbedoelde overheidsstimuli gericht op de zwakste groepen uit onze samenleving (denk bijvoorbeeld aan het proefproject sociale dakisolatie van Vlaams minister van Wonen en Energie Freya Van den Bossche) bereiken de doelgroep onvoldoende: door een gebrek aan begeleiding, door een gebrek aan afstemming tussen het beleid inzake energiebesparende investeringen en het beleid inzake structurele woonkwaliteit enz. **Als nu ook de financiële drempel nog hoger wordt gemaakt dan voorheen al het geval was, dreigt energiebesparing een verhaal te worden dat enkel nog aan hogere inkomensgroepen be-steed is.**
- ✓ Om tegen 2020 de doelstellingen te behalen van het Vlaamse energierenovatieprogramma, moeten jaarlijks 180.000 verwarmingsketels worden vervangen, 275.000 daken worden geïsoleerd en in 210.000 woningen het enkel glas door isolerende beglazing worden vervangen. **Hoe deze ambitieuze doelstellingen stroken met een drastische vermindering van de ingezette overheidsmiddelen, is ons volstrekt onduidelijk.**

Sinds vele jaren ijveren alle Vlaamse partijen – over de grenzen van meerderheid en oppositie heen – voor meer Vlaamse bevoegdheden. Nu het hele beleid inzake energiebesparing, de huurwetgeving en de woonfiscaliteit worden overgeheveld, dient de Vlaamse overheid – in overleg met deskundigen uit het werkveld – deze kansen voluit aan te grijpen om op deze domeinen een nieuw beleid uit te tekenen dat niet louter gericht is op de beter verdienende groepen uit onze samenleving.

3 Schaarse middelen nopen tot selectiviteit

Zelfs fors schaarsere overheidsbudgetten kunnen, indien ze maar consequent selectief en gericht worden ingezet, een motor vormen in de strijd tegen energiearmoede. Een minimale verwachting die we durven koesteren ten aanzien van de Vlaamse overheid is dat de financiële ondersteuning van gezinnen met lagere inkomens op het niveau blijft van voor de saneringsoperaties op federaal en Vlaams niveau.

A. Selectiviteit op het vlak van energiebesparende investeringen

Budgettair staat de Vlaamse overheid voor een zware uitdaging: de vraag stelt zich of, en zo ja, in welke mate Vlaams minister van Wonen en Energie haar collega's in de Vlaamse regering tijdens de komende begrotingscontrole zal kunnen overtuigen van de noodzaak om inzake energiebesparing het gros van de op federaal niveau weggesaneerde (geschat op 150 miljoen euro, zie boven) middelen te compenseren met Vlaamse middelen.

Voor ons nopen schaarse(re) middelen tot een **dubbele vorm van selectiviteit**, gericht op de lagere inkomensgroepen uit onze samenleving:³

³ Minister Van den Bossche voerde recent een wijziging door waardoor voortaan enkel beschermde klanten een premie van € 800 kunnen genieten voor de aankoop van een energiezuinige verwarmingsketel, daar waar voorheen een premie van € 125 werd voorzien voor elke Vlaming die een dergelijke aankoop deed. Principieel duidelijk een stap in de goede richting, zij het dat de voorwaarden om het statuut van beschermde klanten te genieten sinds 2009 zodanig streng werden dat ook vele tienduizenden gezinnen die in armoede leven er niet langer toe behoren. Wij stellen voor het statuut van de beschermde klant op Vlaams niveau terug uit te breiden. We denken aan beperkte inkomens (bv. la-

INKOMENSGERELATEERDE SELECTIVITEIT

Concreet stellen we voor om – minstens tot dat de Vlaamse overheid in budgettaire rustiger vaarwater terecht komt – alle financiële stimuli op het vlak van energiebesparende investeringen te koppelen aan de inkomensgrenzen zoals die zijn bepaald voor de Vlaamse verbeteringspremie (belastbaar jaarinkomen van maximaal € 28.030 voor een koppel, verhoogd met € 1.460 per kind ten laste).

Het voorstel dat minister Van den Bossche opperde om ter zake de **inkomensgrenzen** zoals die gelden **voor de Vlaamse renovatiepremie** (belastbaar jaarinkomen van maximaal € 56.060 voor een koppel, verhoogd met € 3.140 per kind ten laste) te hanteren, achten we in de huidige omstandigheden **onvoldoende qua selectiviteit**:

- ✓ De Vlaamse Woonraad berekende in zijn rapport 'Wonen en Armoede' dat slechts 10% van het budget voor de Vlaamse renovatiepremie wordt toegekend aan de armste 20% van de bevolking, terwijl 40% van het budget voor renovatiepremies terecht komt bij gezinnen uit de hogere middenklasse.
- ✓ In tegenstelling tot de Vlaamse renovatiepremie komt de Vlaamse verbeteringspremie (met haar strengere inkomensgrenzen) wel in grotere mate ten goede aan de meest kwetsbare gezinnen uit onze samenleving: 33% van de verbeteringspremies komt immers terecht bij de 20% armste gezinnen uit onze samenleving, 52% bij gezinnen met een laag middeninkomen en slechts 15% bij de middeninkomens.

Het Mattheuseffect speelt met andere woorden veel minder wanneer de overheid kiest voor strengere inkomensgrenzen: een stevig argument dus om ook op het vlak van steunmaatregelen voor energiebesparende investeringen deze vorm van inkomensgerelateerde selectiviteit te verkiezen.

SELECTIVITEIT OP HET VLAK VAN ONDERSTEUNDE ENERGIEBESPARENDE INVESTERINGEN

We zien geen enkele reden om ook in de toekomst niet prioritair in te zetten op de financiële ondersteuning van dakisolatie, superisolerende beglazing en energiezuinige verwarmingsketels.⁴

Wat ook prioritair dient ondersteund te worden, is het Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE): **de Vlaamse regering dient via een systeem van interestbonificatie dringend de federaal beëindigde groene lening te compenseren** en op die manier renteloze leningen aan kansengroepen voor energiebesparende investeringen garanderen.

Als de Vlaamse regering – om terechte redenen die te maken hebben met ecologie en groene innovatie – tegelijk wil investeren in allerhande maatregelen die volstrekt ontoegankelijk zijn voor gezinnen met lage inkomens (zoals zonneboilers, warmtepompen en micro warmtekrachtkoppeling) dienen hiervoor **extra middelen** te worden vrijgemaakt. In elk geval moet vermeden worden dat dergelijke innovatieve steunmaatregelen op het vlak van duurzame energieproductie rechtstreeks in balans komen te liggen met overheidsstimuli op het vlak van energiebesparing die wel ten goede komen aan lagere inkomensgroepen.

ge werkloosheidsuitkering, een laag loon ...), iedereen met een vervangingsinkomen ... De Vlaamse overheid schuift nu immers de hete aardappel door naar het federale niveau. Zal de federale minister van Energie middelen uittrekken om de categorieën voor sociale maximumprijzen uit te breiden? Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting stelt voor om het systeem van uitbreiding van rechthebbenden naar voorbeeld van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in te voeren in alle gewesten. Daar kan het OCMW en de Brusselse Regulator BRUGEL, het statuut van beschermde klant toekennen op basis van een sociaal onderzoek.

⁴ Deze drie maatregelen werden – omwille van hun grote energie-efficiëntie en gunstig rendement vanuit een kosten-baten perspectief – niet voor niets uitdrukkelijk naar voor geschoven in het Energierenovatieprogramma 2020 van de Vlaamse overheid.

B. Selectiviteit in het Vlaamse woonbeleid voor de private markt

De hierboven beschreven dubbele vorm van selectiviteit dient ook als leidraad gehanteerd te worden voor het beleid dat de Vlaamse overheid ontwikkelt ten aanzien van de private huur- en eigenaarsmarkt:

INKOMENSGERELATEERDE SELECTIVITEIT VOOR EIGENAAR-BEWONERS

Hogerop citeerden we reeds cijfers uit het rapport 'Wonen en Armoede' van de Vlaamse Woonraad. Daaruit blijkt dat de Vlaamse renovatiepremie – omwille van de relatief hoge inkomensgrenzen, maar ook omwille van hoge drempels inzake voorfinanciering – een sterk Matteüeffect tot stand brengt. **We bepleiten voor de Vlaamse renovatiepremie dan ook de inkomensgrenzen die gehanteerd worden voor de Vlaamse verbeteringspremie:** dat zou immers een duidelijke politieke keuze inhouden vóór herverdeling en tégen onaanvaardbare Matteüeffecten.

RENOVATIEPREMIE EN VERBETERINGSPREMIE OPENSTELLEN VOOR EIGENAAR-VERHUURDERS

De lage inkomensgroepen uit onze samenleving zijn sterk oververtegenwoordigd op de private huurmarkt. Daarmee samenhangend stellen we op deze private huurmarkt een sterke oververtegenwoordiging vast van woningen die niet voldoen aan de minimale woonkwaliteitseisen en slecht scoren inzake energiezuinigheid.

Nu komen enkel verhuurders die hun woning ter beschikking stellen via een sociaal verhuurkantoor in aanmerking voor zowel de Vlaamse renovatie- als verbeteringspremie. **Wij stellen voor om ook traditionele eigenaar-verhuurders toegang te verlenen tot deze maatregelen, uiteraard onder welbepaalde voorwaarden:**

- ✓ Voor eigenaar-verhuurders stellen we voor om de huidige inkomensgrenzen van de Vlaamse renovatiepremie te hanteren.
- ✓ Eigenaar-verhuurders die naast hun eigen gezinswoning meer dan twee wooneenheden bezitten en verhuren, komen niet in aanmerking.
- ✓ De overheidssteun mag geen inflatie van huurprijzen tot gevolg hebben. De overheid dient daarom een sluitend juridisch kader te voorzien dat huurders gedurende minimaal 9 jaar zowel woonzekerheid als een billijke huurprijs garandeert.
- ✓ Bovenstaand aanbod moeten passen in een overheidsstrategie waarbij de druk op eigenaar-verhuurders de volgende jaren gestaag wordt opgevoerd. De premies voor investeringen in structurele woonkwaliteit en energiezuinigheid dienen daartoe een degressief karakter te vertonen: de overheid moet eigenaar-verhuurders duidelijk maken dat snel gebruik maken van dit aanbod loont en talmen nefaste gevolgen kan hebben. Want de uitdrukkelijke ambitie van de Vlaamse overheid moet zijn om tegen 2020 een sluitend vergunningssysteem te hanteren dat duidelijke voorwaarden inzake structurele woonkwaliteit en energiezuinigheid oplegt aan eigenaar-verhuurders.

SELECTIVITEIT OP HET VLAK VAN PRIORITAIR ONDERSTEUNDE INVESTERINGEN

In vele woningen aan de onderkant van de huisvestingsmarkt zijn energiebesparende investeringen eenvoudigweg niet aan de orde omdat de structurele kwaliteit van de woning onvoldoende is:

- ✓ Dakisolatie is in vele tienduizenden woningen pas zinvol indien voorafgaandelijk geïnvesteerd wordt in dakrenovatie.
- ✓ Ook isolerende beglazing dient in vele tienduizenden woningen voorafgegaan te worden door de plaatsing van nieuw buitenschrijnwerk.

- ✓ Een energiezuinige verwarmingsketel rendeert pas indien woningen niet structureel doordrongen zijn van vocht.
- ✓ ...

Daarom stellen we voor om de werken die in aanmerking komen om gebruik te maken van de Vlaamse renovatie- en/of verbeteringspremie, sterker toe te spitsen op structurele ingrepen die nodig zijn om over te kunnen gaan tot energiebesparende investeringen.

4 Nieuwe beleidsruimte creëert ook kansen

Het minste wat gezinnen met lage inkomens mogen verwachten, is dat zij niet het slachtoffer worden van bestuurlijke hervormingen waarvan altijd gezegd is dat deze noodzakelijk zijn om een coherent en maatgericht beleid mogelijk te maken. Dat kan zoals hoger geschetst door schaarse overheidsmiddelen veel selectiever en gericht in te zetten. Maar ook door optimaal gebruik te maken van de kansen die nieuw verkregen en/of te verkrijgen beleidsruimte creëren:

- ✓ De overgehevelde middelen inzake woonfiscaliteit geven de Vlaamse overheid alle ruimte om **meer te investeren in de stiefmoederlijk behandelde private huurmarkt** (waar de lagere inkomenscategorieën zwaar oververtegenwoordigd zijn en de woonkwaliteit & energiezuinigheid gemiddeld erg te wensen over laten) in plaats van alle heil te zien in de ondersteuning van privaat woningbezit.
- ✓ De over te hevelen huurwetgeving laat de Vlaamse overheid toe om **meer sturend op te treden in die private huurmarkt**. Minister Van den Bossche maakt reeds werk van een huurprijsdatabank op basis van verplicht te registreren huurcontracten: eens de huurwetgeving tot haar beleidsinstrumentarium behoort, zijn alle randvoorwaarden vervuld om – naar analogie met al onze buurlanden - eindelijk werk te maken van een systeem van geobjectiveerde huurprijzen, minstens voor die huurwoningen waarvoor de verhuurder overheidssteun aanwendt en/of voor die huurwoningen die niet voldoen aan de minimale woonkwaliteitseisen.

5 Besluit

DE SECTOR SAMENLEVINGSOPBOUW VRAAGT:

1. ... dat stakeholders uit het sociale werkveld op de kortst mogelijke termijn betrokken worden bij de lopende hervormingen inzake energiebesparing en woonbeleid;
2. ... dat minstens voor gezinnen met lage inkomens de nu al aanzienlijke financiële drempels op het vlak van energiebesparende investeringen niet verhogen door de lopende hervormingen;
3. ... dat – minstens tot dat de Vlaamse overheid in budgettair rustiger vaarwater terechtkomt – alle financiële stimuli op het vlak van energiebesparende investeringen gekoppeld worden aan de inkomensgrenzen zoals die zijn bepaald voor de Vlaamse verbeteringspremie (belastbaar jaarinkomen van maximaal € 28.030 voor een koppel, verhoogd met € 1.460 per kind ten laste);
4. ... dat de Vlaamse overheid haar schaarse budgetten ook in de toekomst prioritair inzet voor de ondersteuning van dakisolatie, superisolerende beglazing en energiezuinige verwarmingsketels (en dat voor de ondersteuning van innovatieve technieken als zonneboilers, warmtepompen en micro warmtekrachtkoppeling andere/extra budgetten worden gezocht);

5. ... dat de Vlaamse overheid via een systeem van intrestbonificatie dringend de federaal beëindigde groene lening compenseert en op die manier renteloze FRGE-leningen aan kansengroepen voor energiebesparende investeringen garandeert;
6. ... dat voor de Vlaamse renovatiepremie dezelfde (strengere) inkomensgrenzen gehanteerd worden dan voor de Vlaamse verbeteringspremie (teneinde het huidige manifeste Mattheuseffect te bestrijden);
7. ... dat zowel de Vlaamse renovatie- als verbeteringspremie – weliswaar onder duidelijke voorwaarden en kaderend in een beleid van toenemende kwaliteitseisen inzake structurele woonkwaliteit en energiezuinigheid op de private huurmarkt – ook worden opengesteld voor eigenaar-verhuurders die hun woning niet verhuren via een Sociaal Verhuurkantoor;
8. ... dat de werken die in aanmerking komen om gebruik te maken van de Vlaamse renovatiepremie en de verbeteringspremie sterker toegespitst worden op structurele ingrepen die nodig zijn om over te kunnen gaan tot energiebesparende investeringen;
9. ... dat de overgehevelde middelen inzake woonfiscaliteit door de Vlaamse overheid aangewend worden om meer te investeren in de stiefmoederlijk behandelde private huurmarkt (waar de lagere inkomenscategorieën zwaar oververtegenwoordigd zijn en de woonkwaliteit & energiezuinigheid gemiddeld erg te wensen over laten) in plaats van alle heil te zien in de ondersteuning van privaat woningbezit;
10. ... dat de over te hevelen huurwetgeving door de Vlaamse overheid aangewend wordt om meer sturend op te treden in die private huurmarkt (enerzijds door een systeem van geobjectiveerde huurprijzen, minstens voor die huurwoningen waarvoor de verhuurder overheidssteun aanwendt en/of voor die huurwoningen die niet voldoen aan de minimale woonkwaliteitseisen en anderzijds door tegen 2020 een sluitend vergunningssysteem in te voeren dat duidelijke voorwaarden inzake structurele woonkwaliteit en energiezuinigheid oplegt aan eigenaar-verhuurders).

Geert Marrin – beleidswoordvoerder sector Samenlevingsopbouw

geert.marrin@samenlevingsopbouw.be – 0474/66.33.78